

УДК 343.82

Марисюк Костянтин Богданович –

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Kostiantyn B. Marysiuk –

doctor of juridical sciences, associate professor,
professor of criminal law and procedure department
Training and Scientific Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
(1/3 Knyaz Roman str., Building 19, Room 304, Lviv)

Олеярник Уляна Михайлівна –

магістрантка
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Uliana M. Oleiarnyk –

Master's student,
Training and Scientific Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
(1/3 Knyaz Roman str., Building 19, Room 304, Lviv)

Питання предмета злочину, передбаченого ст. 366 КК України

Стаття присвячена аналізу об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 366 КК України. Зазначено, що предметом цього злочину є офіційний документ, який має відповідати таким ознакам: його змістом має бути певна інформація; вона має бути зафіксована на матеріальних носіях; документ має складатися з дотриманням визначених форм та мати передбачені реквізити; ця інформація має підтверджувати чи посвідчувати певні події; документ має бути складений, виданий чи посвідчений повноважними особами.

Ключові слова: злочин, закон, право, підроблення, службова особа.

Статья посвящена анализу объективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 366 УК Украины. Указано, что предметом данного преступления является официальный документ, который должен отвечать следующим признакам: его содержанием должна быть определенная информация; она должна быть зафиксирована на материальных носителях; документ должен состоять с соблюдением определенных форм и иметь предусмотренные реквизиты; эта информация должна подтверждать определенные события; документ должен быть составлен, выдан или заверен уполномоченными лицами.

Ключевые слова: преступление, закон, право, подделка, служебное лицо.

K.B. Marysiuk, U.M. Oleiarnyk Issues of the Subject of Crime Provided for by Art. 366 of the Criminal Code of Ukraine

According to national criminal legislation the action related to service forgery are included to criminal offences in office and professional activities related to provision of public services which public danger is in damaging relations which ensure regular activities of public and private sectors as well as management of entities, institutions and organizations (Chapter XVII of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine). The mandatory element of crime provided for by Art. 366 of the Criminal Code of Ukraine is its item. The item of this

crime is an official document which is defined in the note to Art. 358 of the CC. According to it the document is official when it has the following features: the content of this document should be certain information; this information should be fixed on any material carrier (paper, magnet, video device, tape, disk etc.); the document which contains this information should be drafted in compliance with the form provided for by law (certificate, order, instruction, minute, regulation etc.) and have requisites provided by law (form, seal, stamp, signature etc.); the information in the document should confirm or authorize some events or facts which contributed or could contribute to legal consequences or can be used as documents – evidence in law enforcement activities; document should be drafted, issued or authorized by the authorized (competent) representatives of state bodies, local self-government bodies, public associations, legal entities of public and private law, as well as certain citizens including private entrepreneurs who are entitled to draft, issue or authorize some documents based on their professional or service activities.

Keywords: *crime, legal act, law, forgery, public officer.*

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Від реалізації цього принципу значною мірою залежить правильне використання ресурсів держави, своєчасне вирішення соціальних питань, забезпечення реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина. Ці положення Конституції поширюються на всіх без винятку службових осіб, незалежно від того, чи виконують вони свої службові обов'язки у державному чи громадському апараті, в органах місцевого самоврядування або на окремих підприємствах, в установах і організаціях. Не має також значення службове становище особи (звання, ранг, чин, кваліфікаційний клас), відомча приналежність органу, характер та сфера його діяльності, обсяг повноважень або форма власності, на підставі якої створені та функціонують підприємства, установи і організації. Повною мірою вимога діяти лише в межах наданих їм повноважень та у спосіб, передбачений законодавством, поширюється і на осіб, які хоча і не належать до службових, проте сфера професійної діяльності яких пов'язана з наданням публічних послуг, оскільки надання таких послуг спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків юридичних та фізичних осіб, а результатом їх надання є спричинення наслідків правового характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про кримінальну відповідальність за службове підроблення розглядали у своїх працях такі вчені як В.

Борисов, Б. Волженкін, Н. Гуторова, М. Мельник, В. Сташис, М. Хавронюк та інші.

Невирішені раніше проблеми. Не зважаючи на велику кількість публікацій з питань, присвячених питанням Особливої частини кримінального права України, досі не вироблено єдиного підходу до проблеми предмета складу злочину, передбаченого ст. 366 КК України, що дає підстави ставити питання про необхідність проведення такого дослідження.

Мета. Усвідомлюючи, що в межах однієї короткої наукової статті вивчити всі питання, пов'язані з задекларованими питаннями, не видається можливим, ми звернемо увагу лише на найбільш базові підходи і положення, залишивши все інше для подальших наукових розвідок.

Виклад основного матеріалу. У всі часи, напевне, ще з прадавніх, досить поширеним вважався такий злочин, як службове підроблення. Особи, які перебували на службі у вельможних осіб або на державній службі, часто з тих чи інших причин вносили неправдиві відомості до документів, які їм були доручені для ведення або зберігання. [1, с. 53]

За вітчизняним кримінальним законодавством, подібні діяння відносяться до злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, суспільна небезпечність яких полягає у заподіянні шкоди відносинам, що забезпечують нормальну діяльність державного та громадського апарату, а також апарату управління підприємств, установ та організацій (розділ XVII Особливої частини Кримінального кодексу України). Серед службових злочинів, передбачених в Особливій частині КК України,

не останнє місце займає і такий злочин, як службове підроблення. [2, с. 157]

Ст. 366 КК України 2001 р. «Службове підроблення» є прямою наступницею ст. 172 КК України 1960 р. «Посадовий підлог». В обох статтях мова йде про офіційні документи, але що ж під ними розуміти – не вказується. У КК налічується більше 30 статей, в яких документи безпосередньо вказані як ознака складів злочинів. Це офіційні, виборчі, митні, бухгалтерські документи, документи, що містять державну, комерційну та інші види таємниць. Крім того, значна кількість злочинів вчиняється або може бути вчинена з використанням викрадених документів, печаток або штампів: шахрайство, привласнення або розтрата майна, яке знаходиться у віданні особи, заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою, ухилення від сплати митних платежів та податків, підробка документів, інші кримінально карані обмани. Це вимагає чіткого встановлення ознак предмета злочину, передбаченого ст. 366 КК України, вирішення спірних питань кваліфікації злочинів, предметом яких виступають офіційні документи.

Тож нічого дивного, що уже тривалий час юристи роблять спроби окреслити досліджуване питання. Ще 1975 р. вченими було висловлено думку, що: «Предметом службового підлогу є документ – письмовий акт, призначений за своїм змістом служити доказом фактів, що мають юридичне значення. Документ має бути офіційним, публічним, виданим певною державною чи громадською організацією. В деяких випадках предметом службового підлогу може бути документ, виготовлений приватною особою, але лише той, що входить до сфери діяльності установи, наприклад, підробка в пояснювальній записці, що представлено приватною особою на розгляд посадовій особі». [3, с. 64]

В сучасній юридичній літературі з приводу того, який документ необхідно вважати офіційним також немає єдності поглядів. Так, на думку В. Сташиса, під офіційним документом прийнято розуміти письмові акти, які засвідчують конкретні факти та явища, що мають юридичне значення, складені належним чином, та які мають необхідні реквізити (наприклад: дату, штампи, печатку, підпис уповноваженої особи). [4, с. 65]

В кримінально-правовій літературі було поставлено питання: чи можуть документи приватного характеру в певних випадках визнаватися офіційними документами, підроблення яких службовою особою буде тягнути кримінальну відповідальність за службове підроблення? Різні вчені і до сьогодні пропонують різні підходи до вирішення цього питання. Так, наприклад, Т. Сергеева та Б. Волженкін вважають, що самі по собі документи, які походять від приватних осіб, не повинні визнаватися офіційними документами. Проте, коли вказані документи опиняються у віданні відповідних органів, безпосередньо у службових осіб, вони набувають характеру офіційних та здатні бути предметом службового підроблення. [5, с. 244]

Вітчизняні дослідники також приділяють з'ясуванню цього питання значну кількість часу. Так, В. Сташис та В. Тацій вважають, що предметом цього злочину (тобто злочину, передбаченого статтею 366 КК України) є офіційні документи, тобто та інформація, яка зафіксована у формі, передбаченій законом на будь-якому матеріальному носії (папері, магнітної, кіно-, відео- або фотоплівці, диску тощо) з метою її зберігання, використання або розповсюдження і яка складається або видається службовими особами від імені державних органів, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності для посвідчення фактів, що мають юридичне значення. [6, с. 588]

З ними погоджуються М. Мельник та М. Хавронюк, які зазначають, що офіційними є документи, що складаються і видаються службовими особами від імені органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також підприємств, установ і організацій будь-якої форми власності, які посвідчують конкретні факти і події, що мають юридичне значення, складені належним чином за формою і мають необхідні реквізити (штамп, печатку, номер, дату підпис). [7, с. 689]

У кримінально-правовій літературі висловлена думка про те, що вказівка у ст. 366 КК України на офіційність документів є зайвою, оскільки неофіційних документів немає. Але виходячи з визначення, що «офіційні документи – це письмові акти, що їх видають державні, громадські чи приватні підприємства, установи

або організації і які призначені для посвідчення фактів чи подій, які мають юридичне значення», впливає, що не всі письмові акти юридичних осіб є офіційними документами, а письмові акти фізичних осіб взагалі такими не є. По-друге, ряд документів (зокрема, ті, що виходять від окремих осіб) набувають офіційного характеру і можуть бути визнані предметом службового підроблення лише тоді, коли вони потрапляють до відання відповідних юридичних осіб і набувають відповідного юридичного значення. Про існування офіційних і неофіційних документів неодноразово писали вчені, які спеціально досліджували таке діяння як підроблення документів.

Як свідчить судова практика, суди в багатьох випадках при визначенні офіційності того чи іншого документа виходять якраз із того, чи мав він юридичне значення для вирішення конкретного питання.

Висновки. Отож, під службовим підробленням закон розуміє внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення документів, а також складання і видачу завідомо неправдивих документів. [8, с. 14] Обов'язковою ознакою цього складу злочину є предмет.

Предметом цього злочину є офіційний документ, визначення якого наведено у примітці до ст. 358 КК, згідно з якою офіційним визнається документ, що відповідає таким ознакам:

- 1) змістом такого документа повинна бути певна інформація (дані, відомості, свідоцтва, покази);
- 2) ця інформація має бути зафіксована на будь-яких матеріальних носіях (папері, магнітній, кіно-, відео- або фотоплівці, диску тощо);
- 3) документ, який містить таку інформацію, повинен складатися з дотриманням визначених законом форм (довідка, наказ, розпорядження, протокол, постанова тощо) та мати передбачені законом реквізити (бланк, штамп, печатка, підпис тощо);
- 4) інформація, яка міститься в документі, повинна підтверджувати чи посвідчувати певні події, явища або факти, які спричинили або здатні спричинити наслідки правового характеру, або може бути використана як документи – докази у правозастосовчій діяльності;

5) документ має бути складеним, виданим чи посвідченим повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб як публічного, так й приватного права, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів. [9, с. 157]

Офіційними можуть бути визнані і документи, що виходять від приватних осіб, за умови якщо вони або посвідчені від імені відповідного органу, підприємства, установи, організації уповноваженими службовими чи іншими компетентними особами, або надходять до відання цих організацій (діловодства) чи передаються їм для зберігання або використання. [10, с. 809]

Офіційні документи можуть бути:

- за формою: письмові, електронні, друковані;
- за способом фіксації: на будь-якому матеріальному носієві (паперовий, електронний, виконаний на магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці, оптичному диску);
- за походженням: ті, що складаються, видаються чи посвідчуються в установленому законом порядку повноважними особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким за законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених форм та містять передбачені законом реквізити;
- за змістом: ті, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища та факти, ті, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи можуть бути використані як документи - докази у правозастосовчій діяльності. [10, с.756]

Приватні документи також можуть бути офіційними, якщо вони складені, наприклад, нотаріусом, або якщо вони передані громадянином для зберігання або використання в державні, колективні чи приватні підприємства (наприклад, довіреність на одержання зарплати).

Список використаних джерел:

1. Кудрявцев В. Загальна теорія кваліфікації злочинів / В. Кудрявцев. – М. : Юристь, 2004. – 157 с.
2. Гуторова Н. Проблеми вдосконалення кваліфікуючих ознак злочинів у сфері господарської діяльності / Н. Гуторова // Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності : матер. наук.-практ. конференції / ред. кол. : [В. В. Сташис (голов. ред.) та ін.] – Х. : Кроссруд, 2006. – С. 155-158.
3. Громко В. Відповідальність службових осіб за кримінальним законом України. Дослідження наукової літератури / В. Громко // Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу : матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару). – Івано-Франківськ : ЮІ ПНУ, 2013. – 184 с.
4. Борисов В. І. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері службової діяльності за новим Кримінальним кодексом України // Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. семінару / редкол.: В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – Х. : Сх.-регіон. центр гуманіт.-освіт. ініціатив, 2003. – С. 31–36.
5. Волженкин Б. Служебные преступления / Б. Волженкин. – М. : Юристь, 2000. – 368 с.
6. Сташис В. Практика судів України з кримінальних справ (2006-2007) / В. Сташис, В. Тютюгін. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 880 с.
7. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / М. Хавронюк, М. Мельник. – К. : Юридична думка, 2010. – 1288 с.
8. Таволжанська К. Проблеми нормативного регулювання службової злочинності в Україні / К. Таволжанська. – Луганськ : ЛугДУВС, 2010. – 23 с.
9. Гук О. Суб'єкт службових злочинів / О. Гук // Радянське право. – 1986. – № 12. – С. 152-160.
10. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / В. Я. Тацій, В. Пшонка, В. Борисов, В. Тютюгін та ін. – Том 2– Х. : Право, 2013. – 1398 с.

References:

1. V. Kudriavtsev, Zahalna teoriia kvalifikatsii zlochyniv / V. Kudriavtsev. – M. : Yuryst, 2004. – 157 p.
2. N. Hutorova, Problemy vdoskonalennia kvalifikuiuchykh oznak zlochyniv u sferi hospodarskoi diialnosti / N. Hutorova // Vidpovidalnist za zlochyny u sferi hospodarskoi diialnosti : mater. nauk.-prakt. konferentsii / red. kol. : [V. V. Stashys (holov. red.) ta in.] – Kh. : Krossroud, 2006. – Pp. 155-158.
3. V. Hromko, Vidpovidalnist sluzhbovykh osib za kryminalnym zakonom Ukrainy. Doslidzhennia naukovoi literatury / V. Hromko // Teoretychni ta praktychni problemy rozvytku kryminalnoho prava i protsesu : materialy II vseukrainskoho naukovopraktychnoho seminaru). – Ivano-Frankivsk : YuI PNU, 2013. – 184 p.
4. V. I. Borysov, Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny u sferi sluzhbovoi diialnosti za novym Kryminalnym kodeksom Ukrainy // Vidpovidalnist posadovykh osib za koruptsiinu diialnist : zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. seminaru / redkol.: V. V. Stashys (holov. red.) ta in. – Kh. : Skh.-rehion. tsentr humanit.-osvit. initsiatyv, 2003. – Pp. 31–36.
5. B. Volzhenkyn, Sluzhebnie prestupleniya / B. Volzhenkyn. – M. : Yuryst, 2000. – 368 p.
6. V. Stashys, Praktyka sudiv Ukrainy z kryminalnykh sprav (2006-2007) / V. Stashys, V. Tiutiuhin. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 880 p.
7. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : naukovopraktychnyi komentar / M. Khavroniuk, M. Melnyk. – K. : Yurydychna dumka, 2010. – 1288 p.
8. K. Tavolzhanska, Problemy normatyvnoho rehuliuвання sluzhbovoi zlochynnosti v Ukraini / K. Tavolzhanska. – Luhansk : LuhDUVS, 2010. – 23 p.
9. O. Huk, Sub'iekt sluzhbovykh zlochyniv / O. Huk // Radianske pravo. – 1986. – No. 12. – Pp. 152-160.

10. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : naukovo-praktychnyi komentar / V. Ya. Tatsii, V. Pshonka, V. Borysov, V. Tiutiuhin ta in. – Tom 2– Kh. : Pravo, 2013. – 1398 p.